

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва та
реставрації творів мистецтва

Кваліфікаційна робота магістра

**з теми: «ГЛИНЯНА ПЛАСТИКА ЯК ЗАСІБ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ
АРХІТЕКТУРНИХ ОБРАЗІВ НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ»**

Виконав:

Артем Володимирович ПАНИЧ

здобувач групи ОМх1-М23
спеціальності 014 Середня освіта
(Образотворче мистецтво); освітня
програма: Середня освіта
(Образотворче мистецтво)

Науковий керівник:

Оксана Андріївна КЛІЩ,

канд. архіт., ст. викладач

Рецензент:

Іван Станіславович ПІДГУРНИЙ,

канд. мист., доцент кафедри

Кам'янець-Подільський – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ГЛИНЯНОЇ ПЛАСТИКИ, ЇЇ ДОСЛІДЖЕННЯ	6
1.1 Глиняна пластика як об'єкт мистецтвознавчих досліджень.....	6
1.2 Виникнення та розвиток глиняної пластики на теренах України	14
1.3 Розвиток керамічного мистецтва у XX на поч. XXI ст. в Україні	25
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА КЕРАМІКА В УКРАЇНІ: РОЗВИТОК ТА ТЕХНІКИ.....	35
2.1 Традиції та новаторство в сучасній українській кераміці	35
2.2 Сучасна українська художня кераміка: технології, функції, жанри.....	45
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ОПАНУВАННЯ ГЛИНЯНОЇ ПЛАСТКИ НА ГУРТКОВИХ ЗАНЯТТЯХ В ШКОЛІ	56
3.1 Глиняна пластика в системі сучасної загальноосвітньої та позаурочної діяльності.....	56
3.2 Методична розробка гурткової роботи в основі якої лежить робота з пластичним матеріалом	66
ВИСНОВКИ	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ	85

ВСТУП

Актуальність теми. Вивчення глиняної пластики як частини образотворчого, декоративно-прикладного та народного мистецтва в школі на сьогоднішній день має високу актуальність, оскільки глиняна пластика сприяє розвитку творчих здібностей учнів, дозволяючи їм виражати свої ідеї через створення об'ємних об'єктів та розвиваючи їх творчість і фантазію. Крім того, робота з глиною допомагає формувати моторику та увагу учнів, формуючи їхню координацію рухів та концентрацію. Це важливо для загального розвитку та набуття навичок, що формуються під час навчання в школі. Також важливо враховувати емоційний аспект: глина є чудовим матеріалом для вираження емоцій та почуттів. Робота з нею сприяє розвитку емоційного інтелекту учнів, дозволяючи їм виражати свої почуття та сприймати емоції інших. Таким чином, глиняна пластика може стати чудовим інструментом у світлі впровадження інклюзивної освіти.

Ще одним надзвичайно важливим аспектом є те, що виготовлення виробів з глини є одним з історичних процесів що був сильно розвинений в Україні, відповідно проведення уроків що ознайомлюють дітей з подібною темою допоможе сприяти збереженню культурної спадщини, відображаючи традиції, культуру та мистецтво наших предків. Навчання цьому виду мистецтва також розвиває креативне мислення учнів і вчить їх шукати нетрадиційні рішення. Ці навички стають важливими в умовах сучасного світу, де вимагається гнучкість мислення та творчий підхід до вирішення завдань.

Важливо відзначити, що робота з глиною може слугувати не лише засобом розвитку творчих та практичних навичок, але й сприяти збереженню психофізіологічного благополуччя учнів, допомагаючи їм відпочити та розслабитися. У цілому, введення глиняної пластики у гурткову діяльність в школі створює умови для гармонійного розвитку особистості, готуючи учнів до творчого самовираження та успішного функціонування у сучасному суспільстві.

Мета роботи: дослідити процес виникнення та розвитку глиняної пластики як об'єкта мистецтвознавчих досліджень в Україні.

З'ясувати особливості глиняної пластики в образотворчому мистецтві та основні способи застосування.

Розробити методику опанування глиняної пластики на гурткових заняттях в школі в процесі створення архітектурних образів.

Провести педагогічний експеримент за темою використання архітектурних образів у глиняній пластиці на гурткових заняттях та проаналізувати результати роботи.

Об'єкт дослідження – гурткові заняття з мистецтва в школі.

Предметом дослідження є методичні основи опанування глиняної пластики учнями на гурткових заняттях.

Гіпотеза – вивчення глиняної пластики, зокрема в архітектурних образах, як частини образотворчого, декоративно-прикладного та народного мистецтва в школі стимулює дітей цікавитись українською культурою та формує національну свідомість, сприяє більш ефективному засвоєнню учнями матеріалу про архітектурну спадщину, формує їх естетичний смак та розвиває творчі здібності що є важливою частиною виховного, розвивального та навчального процесу.

Методи дослідження. Для огляду літератури було використано аналітичний, систематичний метод та метод узагальнення; при дослідженні аспектів розвитку глиняної пластики використано історичний метод.

Метод опису та метод порівняння знадобилися при виокремленні технік роботи з глиною та технологічних особливостей обробки глиняних виробів.

Метод експерименту було вжито при розробці методики опанування глиняної пластики на гурткових заняттях в школі в процесі створення архітектурних образів.

Наукова новизна. У процесі дослідження було проаналізовано використання архітектурних образів на заняттях гуртка з глиняної пластики та його вплив на діяльність учнів у контексті сучасної школи та умов навчання.

Практичне значення дослідження: магістерська робота може бути використана для написання рефератів та наукових робіт студентами вищих навчальних закладів. Зібрані матеріали дослідження можуть допомогти вчителям загальноосвітніх й спеціалізованих мистецьких шкіл в плануванні та проведенні занять пов'язаних з образотворчим мистецтвом.

Апробація результатів дослідження відбулася під час проходження педагогічної практики на базі Кам'янець-Подільського ліцею.

Основні тези роботи було апробовано у вигляді доповіді на звітній науковій конференції студентів і магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за підсумками НДР у 2023-2024 навчальному році, результати опубліковано у відповідному збірнику.

Структура дипломної роботи включає: вступ, три розділи, які містять 7 підрозділів, висновки, список використаних джерел з 68 найменувань та 20 додатків. Загальний обсяг дипломної роботи – 105 сторінок. Основний текст викладено на 74 сторінках.

ВИСНОВКИ

Глиняна пластика та кераміка є важливими складовими декоративно-прикладного мистецтва, які широко досліджуються українськими науковцями. Ця тема добре висвітлена в літературі, але окремі аспекти все ще потребують глибшого вивчення. Значну увагу дослідники приділяють історичному розвитку гончарства, аналізують техніки та стилістику різних періодів. Сучасна українська кераміка, зокрема, досліджується як поєднання традиційних технік із новітніми технологіями, такими як інноваційні методи декорування.

У ході досліджень встановлено, що глиняна пластика бере свій початок з епохи неоліту й набуває вагомого значення у трипільській культурі, яка стала важливим етапом у становленні цього мистецтва. Ліпні посудини того часу вирізнялися простими формами й утилітарністю. У середньостогівській культурі пластика отримала нові риси, зокрема з'явилися зооморфні та антропоморфні скульптури, які поєднували утилітарні та естетичні функції. У ХХ ст. глиняна пластика в Україні відновила свою актуальність завдяки інтеграції народних традицій і сучасних технологій. Академічна кераміка, що виросла з традиційного гончарства, стала платформою для експериментів із матеріалами, стилями та методиками, розширюючи можливості як декоративного, так і практичного мистецтва.

Сучасна кераміка в Україні вдало поєднує багатовікові традиції з новаторськими методиками, що використовуються в творчих студіях та освітніх закладах. Інтеграція інноваційних підходів, зокрема 3D-друку, з традиційними техніками ліплення, глазурування та шлікерного лиття дозволяє зберігати зв'язок із минулим і водночас рухатися вперед. Збереження глиняної пластики як культурного феномена має не лише художнє, а й освітнє значення. Саме навчальні заклади відіграють ключову роль у збереженні традиційної культури, виховуючи нове покоління митців і дослідників.

Авторські розробки демонструють, як глиняна пластика може бути інтегрована в освітній процес. Проведений педагогічний експеримент,

присвячений відтворенню архітектурних образів Кам'янця-Подільського, довів ефективність такого підходу. Учні навчилися створювати глиняні моделі, натхненні історичними пам'ятками міста, що допомогло їм краще засвоїти нові техніки, розширити знання про архітектуру й розвинути любов до рідного краю.

Практичні заняття з глиною сприяли розвитку в учнів різноманітних технік, від простих прийомів до складного декорування. Особливу увагу приділяли зв'язку між народним мистецтвом і сучасними тенденціями в кераміці. Завдяки цим заняттям діти розвинули дрібну моторику, художній смак та здатність до творчого вираження, що сприяло їхній самореалізації.

Таким чином, після аналізу джерел і проведення експерименту можна зробити висновок, що глиняна пластика є потужним інструментом для культурного виховання та творчого розвитку. Вона слугує зв'язком між історією та сучасністю, дозволяючи інтегрувати багатовікові традиції в сучасний освітній процес і сприяючи формуванню гармонійної особистості, здатної цінувати мистецтво та творити на основі багатої культурної спадщини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабчук Ю. М. Декоративне керамічне панно в дизайні інтер'єру. *Science and society: modern trends in a changing world* : Proceedings of II International Scientific and Practical Conference. Vienna, 22-24 January 2024. Вієна, 2024. С. 441–445.
2. Базильчук Л. Основні положення підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до викладання мистецтва кераміки. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6. С. 7–14.
3. Базильчук Л. Педагогічні умови додаткової підготовки студентів до організації позакласної роботи в загальноосвітніх школах при вивченні спецкурсу «Мистецтво кераміки в позакласній роботі школярів». *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2013. № 8 (Ч. 1). С. 8–14.
4. Банах Ю. Створення керамічного пано, як засіб об'ємно-просторового мислення учня на уроках образотворчого мистецтва. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва* : зб. матеріалів VII Всеукр. наук.-практ. конф. Черкаси, 23 квітня 2021 р. Черкаси, 2021. С. 6–7.
5. Богопольська В. О. Методика створення художніх виробів у техніці декоративної кераміки. 2024. 75 с.
6. Босий О. Гончарство степової України в історичному контексті. *Народна творчість та етнографія*. 2010. № 6. С. 77–83.
7. Ворохта Л. Я. Розвиток творчих здібностей вихованців на заняттях гуртків : метод. розробка. Рахів : 2019. 20 с.
8. Герус Л. Творчий портрет майстра глиняної іграшки Григорія Микитовича Дзюми на тлі історії осередку Вишнівець на Тернопільщині. *Народознавчі зошити*. 2022. № 2 (164). С. 480–490.
9. Гончар К. Художньо-стилістичні особливості творів образотворчого фольклору, втілених в кераміці. *Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2017. С. 26–34.

10. Горова Н. Художня кераміка у творчості Ади Рибачук і Володимира Мельниченка. *Мистецтвознавство України*. 2016. № 16. С. 16–20.
11. Гула Є. Пластика в мистецтві України. *Народознавчі зошити*. 2017. № 4 (136). С. 914–919.
12. Гуржій І. А., Петрова Я. В. Традиційні керамічні школи Центральної та Західної України. *Вісник Закарпатського художнього інституту*. 2015. № 6. С. 92–94.
13. Гуржій І. А.; Соловійова А. О. Роль декоративно-художньої кераміки у формуванні середовища сучасних інтер'єрів. *Науковий вісник Закарпатського художнього інституту*. 2013. № 4. С. 216–221.
14. Гуржій І. Декоративна кераміка як галузь сучасного мистецтва. *Естетика і етика педагогічної дії*. 2024. Вип. 29. С. 100–111.
15. Гусєв С. О. Моделі жител Трипільської культури. *Археологія*. 1996. № 1. С. 15–29.
16. Даллакян Н. Г. Методичні рекомендації щодо вивчення технік декорування керамічних виробів зі школярами: методичні рекомендації. Полтава, 2011. 37 с.
17. Запорожець В. Виразні засоби сучасної української кераміки. *Традиції та новітні технології у розвитку сучасного мистецтва: Збірник матеріалів VII Всеукр. наук.–практ. конф.* Черкаси, 2021. С. 80–82.
18. Зіненко Т. Кераміка Опішні другої половини ХХ ст. як складова керамічної історії України. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2008. № 4–5. С. 114–120.
19. Зіненко Т. М. Культурологічна модель симпозіумів художньої кераміки в Україні як явища сучасної культури. *Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету*. 2013. № 19. С. 301–306.
20. Зіненко Т. М. Проблемологічне поле симпозіумів художньої кераміки у системі наукового знання. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв*. 2014. № 2. С. 61–65.

21. Зіненко Т. Симпозіуми художньої кераміки в Україні: Світова проекція на український ґрунт. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2012. № 4. С. 286–289.
22. Зубань В. Гончарство як один з видів декоративно-прикладного мистецтва в системі цінностей художньої культури та шляхи долучення учнів до його вивчення. *Гуманітаристика: українські освітянські студії* : зб. статей та матеріалів наук.-практ. конф. (25 бер. 2021 р.). Полтава, 2021. С. 4–8.
23. Зубань В. М. Уроки гончарства як важливий аспект виховання художньо-естетичного смаку в учнів початкових класів колегіуму мистецтв у Опішні. *Мистецтво та мистецька освіта в сучасному соціокультурному просторі* : матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф., 3–4 червня 2021 р. Бердянськ : БДПУ, 2021. С. 155–160.
24. Івашків Г. Пластика малих форм в інтер'єрі приміщень. *Народознавчі зошити*. 2015. № 5 (125). С. 1099–1120.
25. Івашків Г. Українська народна фігурна кераміка: історіографія та джерельна база дослідження. *Народознавчі зошити*. 2023. № 4 (172). С. 1061–1084.
26. Істоміна Г. Вплив народного мистецтва на професійну кераміку України першої половини ХХ століття в контексті сучасних досліджень. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії*. 2011. Вип. 11. С. 11–17.
27. Клименко О. Сучасне традиційне гончарство України: утилітарна та декоративна функції. *Матеріали до української етнології*. 2021. № 20 (23). С. 175–184.
28. Козленко Р. Теракота римського воїна з території хори Ольвії. *Емінак*. 2015. № 3. С. 35–38.
29. Кохан В. Перший Міжнародний молодіжний гончарський фестиваль. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2007. № 4. С. 712–719.

30. Кулініч Л. О. Тенденції розвитку сучасної української кераміки. *International scientific and practical conference*, 27–28 листопада, 2020. Венеція, 2020. С. 191–194.
31. Кулініч Л. Творчий досвід майстрів цвітнянських гончарних осередків у підготовці майбутніх вчителів образотворчого мистецтва. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки. 2014. № 132. С. 274–277.
32. Ликова О. Типологічний аналіз української глиняної іграшки національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. *Народознавчі зошити*. 2013. № 2. С. 266–271.
33. Майборода І.Е., Товт Я.І. Художньо-творчий розвиток молодших школярів у процесі ліплення. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : зб. тез доп. за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 травня 2018 р. Мукачєво : МДУ, 2018. С. 126–128.
34. Мельник Г. Організація гурткової роботи в школі як спосіб розвитку творчих здібностей школярів. *Пріоритетні напрями європейського наукового простору* : зб. студ. наук. праць, вип. 7. Ізмаїл : РВВ ІДГУ, 2017. С. 145–148.
35. Мельничук Л. Династія подільських гончарів – Якіма та Якова Герасименків. *Етнічна історія народів Європи*. 2001. № 8. С. 41–46.
36. Методичний путівник керівника гуртка сучасної школи та позашкільця. Частина 2 / уклад. Пітко С. Б. Львів : ЛОІППО, 2020. 79 с.
37. Микуліна А. К., Танчак А. М. Специфіка навчання декоративного ліплення дітей дошкільного віку. *Сучасні тенденції розвитку науки і освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : зб. тез доп. за матеріалами II Всеукр. наук.-практ. конф., 17–18 травня 2018 р. Мукачєво : МДУ, 2018. С. 135–136.

38. Мотиль Р. З історії розвитку теракоти на теренах України. *Народознавчі зошити*. 2012. № 3 (105). С. 517–529.
39. Мотиль Р. Традиційна кераміка в системі художньої освіти (на прикладі Косівського державного інституту прикладного та декоративного мистецтва ім. Василя Касіяна Львівської національної академії мистецтв). *Народознавчі зошити*. 2018. № 2 (140). С. 463–468.
40. Мотиль Р., Мільчевич С., Мигаль С. Фестивалі гончарства в Україні – традиції, експерименти. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2019. Вип. 41. С. 88–94.
41. Найден О. С. Українська народна іграшка: історія, семантика, образна своєрідність, функціональні особливості. Київ, 1999. 253 с.
42. Нікітіна О. О. Творчий розвиток дітей на заняттях по кераміці : метод. рекомендації. Одеса, 2016. 71 с.
43. Островська Ю. Образно-стилістичні трансформації в художній кераміці України 1980–1990-х. *Актуальні проблеми мистецької практики і мистецтвознавчої науки*. 2014. № 6. С. 131–135.
44. Письміченко О. І. Сучасні тенденції до прояву образного уявлення студентів у створенні інтер'єрного панно. *Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти: сучасний досвід і перспективи* : зб. тез допов. II Всеукр. наук.-практ. конф. м. Одеса, 16–17 бер. 2022 р. Одеса, 2022. С. 38–41.
45. Подрезова О. С. Навчальна програма з позашкільної освіти художньо-естетичного напрямку гуртка «Гончарство, кераміка та художня обробка пластичних мас». Харків, 2016. 45 с.
46. Протас М. О. Парадигмальні трансформації мистецтва XX–XXI століть: стильові стратегії формотворення: дис. ... д-ра мистецтвознавства: 26.00.01. Київ, 2020. 369 с.
47. Роготченко О. Вітчизняна кераміка повоєнного періоду. Шлях від радянської доктрини до європейської. *Науковий журнал «Художня культура. Актуальні проблеми»*. 2016. № 12. С. 176–185.

48. Роготченко О. Образотворчість у керамічній художній промисловості України повоєнного часу. *Мистецтвознавство України*. 2018. № 18. С. 122–132.
49. Роїк Ю. Виготовлення керамічних виробів як здоров'язберігаюча техніка. *Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів* : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. м. Київ, 11–12 квітня 2019 р. Київ, 2019. С. 98–102.
50. Роїк Ю. Етнодизайн кераміки як складова професійної підготовки майбутніх фахівців декоративно-прикладного мистецтва. *Молодь і ринок*. 2018. №11 (166). С. 171–176.
51. Росляков С. Початки скульптури на теренах України: етапно-порівняльний аналіз. *Культурологічна думка*. 2013. № 6. С. 119–130.
52. Сержант Л. Глиняна іграшка Чернігівщини XVIII – першої третини XX століття як культурно-мистецьке явище. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021. № 37, том 3. С. 53–60.
53. Стельмахук Г. Василь Боднарчук – від натуралізму до застиглої імпровізації. *Художня культура. Актуальні проблеми*. 2008. № 5. С. 139–146.
54. Сушко А. О. Керамічні іграшки з фондів музею історії міста Києва. *Магістеріум*. 2018. № 70. С. 87–94.
55. Тарасенко Н. І. Організація гурткової роботи, використання інноваційних технологій у формуванні творчих та інтелектуальних здібностей дітей. Номінація «Позакласна та виховна робота» : навч.-метод. посіб. Вінниця : ММК, 2020. 48с.
56. Твердохлібова Я. М. Фахова підготовка художників декоративно-прикладного мистецтва в «Одеському худграфі». *Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти: сучасний досвід і перспективи* : зб. тез допов. II Всеукр. наук.-практ. конф. м. Одеса, 16–17 бер. 2022 р. Одеса, 2022. С. 49–51.

57. Тобілевич Г. М. Модульні композиції в архітектурно-декоративній кераміці Тараса Драгана. *МІСТ: Мистецтво, історія, сучасність, теорія*. 2009. № 6. С. 365–370.
58. Уткіна В. Д. Дизайн графічного оздоблення сучасної української керамічної плитки. 2023. 65 с.
59. Хижинський В. В. Професійна українська кераміка: тенденції та основні події 2018 року. *Мистецька освіта: методологія, теорія, практика* : зб. наук. пр. Київ, 2019. С. 274–281.
60. Чегусова З. Особливості художньої трансформації та інтерпретації національних традицій образотворення у професійній кераміці України періоду 1990–2010-х років. *Студії мистецтвознавчі*. 2014. № 4. С. 79–98.
61. Чжао Юйсян. Розвиток творчих здібностей дітей молодшого шкільного віку засобами ігрових художньо – педагогічних технологій : дис. На здобуття наук. ступеня д-ра філософії. Київ, 2021. 276 с.
62. Щербань А. Л. Трансформації орнаменталізації народної кераміки Слобожанщини в ХІХ столітті. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. 2015. № 21. С. 94–100.
63. Яківченко К. О. Методичні аспекти оздоблення кераміки. 2024. 70 с.
64. Багмет Е. Без глечиків із соняшниками: якою є сучасна українська кераміка. URL: <https://life.pravda.com.ua/culture/2018/09/21/233247/> (дата звернення 23.01.2024).
65. Лопушан В. П., Лопушан Т. В. Використання знакової системи етнокультурної спадщини кераміки Трипілля у гурткові та студійній роботі. 2013. С. 1–4. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/1692/1/Znakova_systema.pdf (дата звернення 11.08.2024).
66. Опішнянська кераміка. URL: <https://uccs.org.ua/opishnianska-keramika/> (дата звернення 23.01.2024).

67. Роль гурткової роботи у розвитку творчих здібностей учнів : веб-сайт.

URL: <https://xn--80aaa3bfik1fb.xn--j1amh/%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C-%D0%B3%D1%83%D1%80%D1%82%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D1%97-%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B8-%D1%83-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B2%D0%B8%D1%82%D0%BA%D1%83-%D1%82%D0%B2%D0%BE%D1%80/> (дата звернення: 24.03.2024)

68. Сліпченко К. Флінта: відомий, таємний та неофіційний.

URL: https://zaxid.net/flinta_vidomiy_tayemniy_ta_neofitsiyniy_n1507343
(дата звернення 22.01.2024).

69. Способи декорування керамічних виробів.

URL: <https://lihtaryk.com.ua/sposobi-dekoruvannya-keramichnih-virobiv/>
(дата звернення 18.02.2024).